

ISMERTETÉSEK. BÍRÁLATOK.

Dr. Bartha József. A Toldi-monda. Irodalomtörténeti tanulmány. Budapest, 1899. Ára 70 kr.

E tanulmány írója nem most szól először a Toldi-monda kérdéséhez. 1896-ban megjelent értekezése: »Ilosvai és Arany Toldija« szintén e tárgy körül forgott s míg abban a szűkebb körre szorítókozó cím mellett is talált arra módot, hogy a monda kérdését érintse: addig itt a minden ide tartozható részletet magába foglaló cím alatt lehetőleg mindent igyekezik összegyűjteni, a mi a monda tárgyalására nézve eddig történt. Ha a tanulmánya végén olvasható összegezést tekintjük, azt látjuk, hogy ma is ragaszkodik elébbeni értekezésében fejtegetett nézetéhez s attól Heinrich Gusztáv bírálata (*Egy. Phil. Közl. XXI. 372. l.*) sem térítette el. Ezen az alapon tárgyalja (III.) a »monda alakulását és fejlődését« — mondhatni, igen könnyedén.

Ezt az alakulás kérdését Heinrich a maga vélekedése értelmében tette fel, hogy »egy kissé körültekintsünk, legalább Európában, hol monda, dal és népköltészet mindenütt bőven termett, természetesen a dolog lényegét tekintve, ép oly körülmények közt és ép oly módon, mint minálunk.« — Szerzőnk azt mondja, hogy a Toldi-monda minden ízében magyar termék, a melynek megalakulását és fejlődését is végig kísértük egészen a legújabb időkig stb. — Ennek nem bebizonyítása közben, mert ez nem történik, — hanem az erről folyó tárgyalás alatt, nem találkozunk azokkal a »tudományos alappal bíró képzetekkel,« a melyeket Heinrich követel. A magyar nép ama dalait és mondáit nem ismerjük, a melyekbe Toldi csodás ereje és vitézsége Ilosvai előtt be voltának foglalva, a miket pedig a szóhagyomány nemzedékről-nemzedékre származtatott, azok részint Ilosvai énekéből, részint más vonatkozású mesékből származnak. Ezek az utóbbiak is rostába vethetők, csakhogy a mi kevés ilyen van, az azonnal ki is hull abból.

Jogosult, sőt helyesnek is mondható az a felfogás, hogy a Toldi-monda minden ízében magyar termék, de ha ezt bizonyítani is akarjuk, nem szabad annyival beérnünk, a mennyit szerzőnk tanulmánya III. részében találunk. Akármily töredékes is az az anyag, a mit Ilosvainak köszönünk, megérdemli, hogy minden oldalról megvizsgáljuk s magyar

voltát külsejéből, belsejéből, egybevetés, hasonlítás, szálára szedés útján a kor és népi észjárás ismeretének segítségével állapítsuk meg. Nehéz munka, sok minden kell hozzá, — a valósággal létező történeti alap mellett is minél kevesebb a praeconcepta ideából.

Lehet, hogy nincs igaza Heinrichnak, mikor idegen tájak felé mutat: de ha az ő kívánságára a monda alakulását kutatjuk, ne felejtjük el, hogy az ő vászna, mint a circusokban szokott történni, ki van feszítve s azon Toldi, Greguss és ő maga mythologiai, Gamelyn és Kurzibold stb. jelmezben már átrepültek. Ám tépjük le azt a vásznat, csak ne nádparipán vágtassunk el alatta mint a clown-ok szoktak.

A történeti és mondai rész a Toldi-mondában sem lesz úgy két-felé szedhető és rakható, hogy közte elszétálhassunk. Igaz, hogy innen és onnan verődött össze, de nem úgy, hogy kedvünkért még egyszer különválják. Olyan alakulás ez is, mint a magas hegylánczok gerinczén azok a ködképződések, melyek a hegy két oldalán ellenkező irányból délről és északról jövő szeleknek a csúcson történő találkozásából állnak elő. A történet északi s a népi képzelet déli szeleének találkozása is csudás alakokat hoz létre, mint például a német mondavilág Nebelwolf-jait. Ezek vizsgálása közben könnyen megtörténik a kutatóval, a mi Toldi Miklóssal történt, mikor az aranyval írott fene oroszlánra hamar felugordék, hogy csöndülést a piaczon terem s egy imegben ott künn pironkodik: de ez az emberi dolog azért ne tartson vissza a vizsgálódástól, csak ne tegyünk úgy mint Toldi, a ki kezde ott ugrálni nagy magamatatással.

Dr. Bartha nem azok közé tartozik, a kiket ettől kellene féltetni. Érdeme az, hogy minden eddig előkerült adatot, eredményt lehető teljességgel összegyűjtött, figyelme mindenre kiterjedt; a mi még eddig fel- említve nem volt, illető helyére illesztette; a történeti és mondai rész egyeztetését megkísérelte s végül *Toldi a magyar költészetben* cím alatt elősorolja azoknak az íróknak a műveit, a kik a Toldi-mondából merítettek költői alkotásra ihletet. — A kik utána jönnek, művét haszonnal forgathatják.

A tanulmány a Szent-István-Társulat Tud. és Irod. osztályának 1898. november 23-án tartott ülésében olvastatott fel s a Sz.-I.-Társulat kiadása külön is, meg a Kath. Szemlében is.

c.

